

Pályi András

KÉPALÁÍRÁS

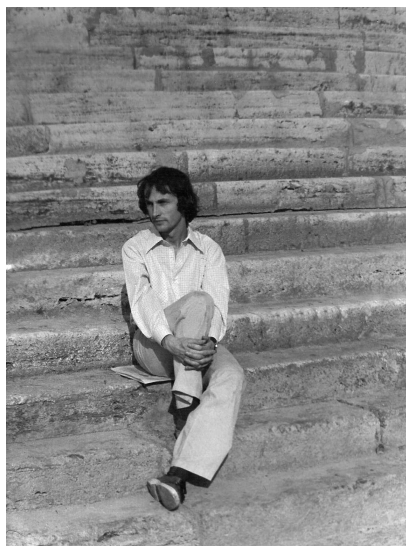
Nyáron történt, nyilván. Egy szál ingben a napsütötte Duna-parton. Csakis 77 lehetett, mondjuk, 77 júniusa. Arra emlékszem, egy nap Péter azt mondja, szeretne lefényképezni. Akkor én még nem sokat tudtam az ő fényképész énjéről. Mindenesetre megilletődtem az ajánlattól. Hajat mostam, rendbe szedtem magam, tiszta inget vettem, ahogy otthon tanultam. Egy-két fényképezésre emlékszem gyerekkoromból, nagyon adtunk rá, hogy tisztas polgári családnak látszódjunk a képen. Vagyis gondolom, jó merev lehettem, volt hát dolga velem, amíg a képeit elkészítette. Erről azonban se emlékem, se feljegyzésem. Csak arról, hogy 1977. június 22-én adtam át Márványi Juditnak a Szépirodalmiban végső „apró bütyköléseim” után első novellás könyvem kéziratát, hogy nyomdába mehessen. A kötet *Tiéd a kert* címmel 1978 őszén jött ki (akkoriban ez volt a könyvkészítés ritmusa, a rituális nyomdába adás és a megjelenés között minimum egy esztendő telt el), és a fülén ott az egyik Duna-parti Nádas-fotó, ama tiszta, szelíd pillantással, ahogy Nóra mondja, aki szerint ez a pillantás a legintimebb titkaim közé tartozik, hisz neki több évtizedes együttlétünk után ma is kivételes pillanat, ha elkapja. Sőt, állítja, valójában ebbe a képbe szeretett bele, ebbe a nézésbe. Erről én semmit sem tudok. Hogy mitől van, miért van, milyen, és főként, hogyan sikerült Péternek előhívnia vagy meglelnie bennem. De azért aligha véletlen, hogy ez a felvétel került a kötet fülére. Amivel egyébként számomra a kép sorsa meg is pecsételődött, tudniillik maga a leadott fotó eltűnt a Szépirodalmi Könyvkiadó süllyesztőjében, sosem kaptam vissza.

De nem erről a képről akarok beszélni, egy másikról, annak ugyanis volt valami külön nekem szóló üzenete. Legalábbis mindig így éreztem. Nyolc 18 x 13-as fekete-fehér képet kaptam Pétertől, számára ez volt e harmincöt évvel ezelőtti júniusi délután termése, noha természetesen jóval többször kattogtatta a gépét. A nyolc fotóból egynek a történetét már előadtam, további kettő (az egyik ez itt) megjelent a *Kalligram* 2002/12. számában, majd ugyanez a kettő két másikkal együtt Cs. Fehér Katalin kismonográfiájában.¹ A nyolcból hétről nyugodtan állíthatom, hogy elmélyült portrétúdium, hisz miközben a fotográfus dirigált, leültetett az Erzsébet híd alatti lépcsősorra (a fenekem alatt egy gondosan elhelyezett újság, vajon melyikőnk figyelmességét tanúsítja, gyanítom, az övét), odaállított a kettes villamos pályája alatti kőfalhoz stb., stb., minden egyes felvétel egyszerit és személyeset mond arról a kontemplatív allúrral rendelkező alakról, aki vagyok: azt, amit a vakító nyár már-már tolakodóan kíváncsi fénye az arc adott pillanatából kiolvast.

¹ Cs. Fehér Katalin: *Pályi András*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 2011.

A nyolcadik képen (XVII. tábla) azonban egy teljesen más figura látható. Ez a kölyök – elnézést, mai szemmel annak látom – hamisítatlan nyüzsgőnc, tipikus „közéleti” ürge (igaz, ezen a kifejezésen akkor eredendően mást értettünk), mondjuk inkább, közösségi lény, bár lehet, nem kimondottan társasági, mégis egyértelműen szociális, úgy van, ami „közös” és „szent”, vagyis elkötelezte magát az ügy mellett, sőt ez az elkötelezettség valósággal lételeme, ki se lát belőle, nem is akar, fontos ember, eljár, közvetít, intézkedik, ítél, magyaráz. Egy színházi manus. Egy színikritikus, aki tudja, mitől jó és hiteles, ami jó, és mitől csapnivaló a rossz. Felhatalmazása van, amivel persze ő maga ajándékozta meg magát, hogy nyíltan hangoztassa, hangsúlyozza, képviselje a meglátásait. A színház és az élet viszonya foglalkoztatja, pontosabban az a keskeny övezet, ahol ez a két nagyon más szubsztancia valahogy mégis egy, vagy ahol legalábbis az az illúzió kecsegtet, hogy a színpadi illúzió meghaladható, és akkor a játék maga az élet. Nem folytatom, nem ez a lényeg.

Amikor Péter odaadta a képeket, ez a nyolcadik teljesen megdöbbenett. Csak néztem, nem érttem, zavarba jöttem. Nem akartam megismerni magam, holott nyilvánvalóan én voltam, mintha tükörbe néznék. Hova megy ez a válltáskás alak, mit intéz, mit mond (vagy netán énekel? tejísten!), mire figyel a szeme sarkából, mitől fújja a haját a szél, ha az előbb még szikrázott a nyári nap és állt a levegő, mitől magasodik meg a homloka, mint aki máris kopaszodik, és mitől akar oly piszkosul értelmiségi lenni, tájékozott, okos, beavatott? És naná, fiatal. Egyáltalán hol vagyunk? Hol készült ez a kép? Ott a Vigadó tér és az Erzsébet híd között a Dunaparton, ahol a többi? Hajlanék rá, hogy másutt és máskor. De ez nevetséges, nem volt más alkalom. Rádásul ugyanaz a frissen mosott haj, frissen borotvált arc, ugyanaz a vasalt, kockás ing. Mitől pereg hát egészen más képsor a szemem előtt, ahogy ezt az alakot, azaz magamat nézem? Mondjuk, most lépett ki az irodából (szerkesztőségből? kiadóból?), csapódik mögötte az ajtó, odabenn valamit nyilván jól helyre tett vagy kifejtett, mert érzékelhetően magabiztos, nem hinném, hogy épp a lét törekénységéről filozofál magában, noha tud bizonyos dolgokról, csak nem gondol rá. De miféle ajtóról beszélek itt? Ha annak akarom látni azt a fehér lapot, amit épp maga mögött hagy, rajta az irreálisan hatalmas ajtógombbal, az akkor is legfeljebb szekrényajtó, úgyhogy nem stimmel. És a színházi kortina, ami előtt épp elhalad? Az mi? Pont üres a színpad? Próba van? Próbaszünet? Akkor is, hogyan kerül egy kritikus a világot jelentő deszkákra?! Ha valakinek, hát neki biztosan nem ott a helye.

Nádas Péter: Pályi András, 1977.

Nádas Péter: Pályi András, 1977. © HUNGART

Már megint hova csapong a fantáziám!

Nem véletlenül egyébként. Nem találkoztam emberrel, aki annyira tartott volna a színpadtól, mint én. Nyilván mágikus helyszín, azért. Aki oda belép, kiadja a titkait. A színészeket szemérmetlenül vakmerő lényeknek tartottam, csodáltam a bátorságukat. Persze mi az ember igazi titka? Nem a világ előtt letagadott tetteink, mulasztásaink, szégyenletes ügyeink. Az igazi titok az, amire nincsenek szavak, elmondhatatlan. Ez hol kín, hol meg valaminő metafizikai védettség, erről ki-ki tudna mesélni. Egy magamfajta kontemplatív ürgének az efféle kitettség ijesztő, holott tudom, hogy végső soron megúszhatatlan. Erre használható az említett mágikus hely; belépsz, megtörténik, aminek meg kell történnie, akár bármi cselekvés nélkül. De nem, én nem, az istennek se. Annyira, hogy fel kell tennem magamnak a kérdést: csak nehogy megtudjam magamról azt, amit nem tudok?

Ez már sok. Miről szövegelek itt? Egy fényképről? Elég ebből, döntöttem, és tegnap végre lementem a Duna-partra, hogy megkeressem a helyszínt. Emlékeztem a Vigadó téri hajóállomás régi, ovális pénztárépületére az alsó rakparton, ott jártunk-keltünk körötte, ki tudja, nem épp ez az objektum-e az, amit keresek, elszabadult fantáziám eredeti díszlete. Meg egyébként is, elég rég fordultam meg errefelé. A nyolc közt van egy portré, aminek szintén megvan a maga titka. A kőfal előtt állok, a fal meg ugyebár a villamospálya alatt húzódik, mégis a falon is, rajtam is a sín mellett futó vaskorlát árnyéka. (XVIII/2. tábla) A fotográfusnak, úgy tudom, ez a kedvence a sorozatból, egyszer-kétszer ki is állította már (Hágában, most ősszel talán Svájcban is), az arca vetülő árnyék miatt, amelynek, állítja, megvan az előzménye a

amelynek, állítja, megvan az előzménye a magyar fotóművészetben. Amíg csak a fotót nézem, egyfolytában a kép rejtélyén töröm a fejem: hogy vetülhet rám a korlát árnyéka, ha alatta állok? De a helyszínen egyből megoldódik a titok. Megtalálom a feljárót az alsó rakpartról a felsőre, ott, az ovális épületnél, átmegek a kettes villamos pályája alatt, és a Vigadó felőli oldalon fel a lépcsőn. A lépcső mellett ugyanaz a kőfal, mint a Duna felé eső fronton. Majd felpillantok az égre, odafent lassú felhők vonulnak, várook. Előbukkan a nap, és szakasztott úgy hull a még magasan járó, de már nyugat felől vakító tűzkorong, hogy odafesti a fal csúf szürke köveire a vaskorlát mintáját. Innen tudom, hogy az a harmincöt évvel ezelőtti is júniusi délután volt. Hallom Péter hangját: „Várj, állj oda a falhoz.” Odaállok, kattint, kész. Ilyen egyszerű. Az Erzsébet híd alatti lépcső is megvan, bár benőtte a dudva, elkerítették, többé nem ücsörög ott senki, mint az én időmben – a hatvanas években – a mostani piarista tömb épületében működő bölcsészkar romantikus lelkei, szerelmes párijai. Csak amiért lementem a Duna-partra, az nincs, vagyis e színházi fotó natúr kulisszái sehol. Töröm a fejem, mi lehetett ez a díszlet. Talán holmi alkalmi palánk egy felújítás vagy átépítés körül. Ki tudja, nem épp a hajóállomás épületét renoválták, hisz most minden ízében kiglancoltan ragyog. Otthon még az interneten is megpróbálok nyomozni, de csak azt állapítom meg, hogy az ovális kis csarnokot azóta néhányszor előntötte az ár. Fogalmam sincs.

Megpróbálok akkori szememmel nézni az akkori magamat. Afféle félig betiltott író, egy húszévesen bemutatott és azonnal letiltott színdarabbal, a novellás kötet után egy hosszú időre elfektetett második prózával, de színikritikusként igen, az ment, léteztem, publikáltam, még harcias, alkalmasint tabukat feszegető vitacikkeket is, jólesett, élveztem, miközben szentül meg voltam győződve, hogy nem én választottam, mások kreáltak belőlem ezt a figurát. Én voltam, nem én voltam? Zavarbaejtően azonosnak mutat ez a Nádas-fotó a mások által kitalált magammal. Nem véletlen, hogy amikor megpillantottam, kijelentettem, ha egyszer lesz egy színházi kötetem, ahhoz ezt adom le. Nem így történt, de az külön történet. Jó ideig egyébként semmiféle könyvem nem lehetett.

Úgy is mondhatnám, Nádas Péter ezzel a képpel odatett a színpadra. Bele abba az önismereti kutyaszorítóba, amitől tartottam. Nyilván eszébe sem jutott, mit tesz. Csak megmutatta, amit meglátott. Amit sikerült elkapnia, így mondják. Magától értetődik, ez az, nekem is látnom kell. Hogy törjem kicsit a fejem a bennem lakó kettősségről, a kontemplatív meg az elkötelezett énről. Hát ennyi.